

Med hedern i behåll

Av Örjan Kärrsgård

En stor begivenhet, för att inte säga den allra största, som inträffade i Stockholm i slutet av 1800-talet var Kapten Rollas uppstigningar med ballong från Mose Backe. Det gick till så att ballongen fylldes med gas och när den steg till väders utförde Rolla akrobatiska konster i en trapets som hängde under ballongen. När den nått en lämplig höjd tog sig akrobaten till marken med hjälp av en fallskärm. Detsamma gällde den dyrbara ballongen då en ventil samtidigt öppnades i dess topp så att gasen kunde strömma ut. Så var det åtminstone uträknat. Vid den föreställning, som var planerad att avsluta uppträderna, blev det dock annorlunda. För första gången kan här avslöjas den sanna berättelser om varför den blev så ödesdiger baserat på ett antal ångerfulla brev som nyligen hittats i en kvarlåtenskap.

Artisterna hette Viktor Rolla och kom från Ryssland och var blott 21 år gammal. Han var anlitad av källarmästare Qvintus Mellberg som drev ett populärt nöjesetablissemang och en varieté uppe på Mose Backe. Titeln kapten var något som arrangören hittat på för att få flera besökare.

<><><>

Den där jävla kapten Rolla med sina fruntimmersaffärer, tänkte furir Axel Klinga, när han fick se dem gå arm i arm i Kungsträdgården, kapten Rolla i flott blå uniform och fröken Clara. Paret blev stående vid Molins fontän och slängde i ett mynt. Ett mynt? Kanske vår förlovningsring?, tänkte Axel förgrämd. Om Rollas eskapader med unga damer hade det redan gått flera rykten.

Furiren tillhörde Karlberg och på en regementsbal på slottet hade han träffat Clara. Tycke hade uppstått och de hade dansat och umgåtts mycket förtroligt. Fröken Clara Holm tjänade som piga hos regementsöversten Gustaf Ugglas. Med hänsyn till hennes ringa position i samhället hade hon knappast varit på balen eljest. Omständigheterna var emellertid sådana att överstens fru, Augusta Eleonora, blivit opasslig varför Clara fick följa med översten i stället. Med den vita klänning hon fått låna av överstinnan, i kombination med hennes släta ansikte och väna blick, såg hon nästan ut som den franska aktrisen Sarah Bernhardt i yngre år. Claras arbete hos familjen Ugglas var mycket uppskattat och värt all uppmuntran.

Efter det förtrollande ögonblicket på balen hade Axel träffat Clara varje söndag på Kungsträdgårdens kafé. Axel tyckte Clara var det ljuvligaste han kunde tänka sig och hade bjudit henne på vilka bakverk hon än önskat sig.

Med lite övertalning hade de efter tre månader växlat förlovningsringar men valt att hålla sitt förbund hemligt. Clara hade nu, utan vidare förklaring, uteblivit tre söndagar i rad men Axel hade likväl gått till kaféet varje söndag i hopp om att få se henne. Nu hade han alltså gjort det - i sällskap med kapten Rolla!

En simpel artist; han är ju inte ens militär; ståtar i lånta fjädrar, tänkte Axel och smög efter dem utan att själv bli upptäckt. Det bar iväg uppför branten mot Mosebackes nedre terrass. Där såg han dem gå in i tältet där den stora ballongen förvarades. Han förde försiktigt tältduken åt sidan och i en springa såg han de två försvinnorna bakom stora packlådor där han antog att all utrusning förvarades. Efter ett tag hördes ljud som han, som aldrig kommit Clara så nära, fann vämjeliga. Det värsta han kunde tänka sig måste ha skett. Vanhedrad stapplade han nedför branten, vidare på Munkbron över Strömmen och in på första bästa krog i Gamla stan. Han flåsade medan han beställde ett stopp öl som raskt blev till fem. För varje öl hade han bara en och samma tanke i sitt huvud: Hämnd! Till sist gick han på ostadiga ben över Norrbro och vid den sista gaslyktan fick han syn på en svart katt som han otroligt nog lyckades träffa med en vinglig spark. Alla som bodde i grannskapet vaknade av kattens jamande vrål. Han svor.

”En militär av den rätta kalibern låter sig inte vanhedras av en artist!”

En lång mörk väg låg sedan framför honom på väg till sitt logement i Solna.

Nästa söndag, som var den 19:e maj 1890, begav sig Axel till Kastellholmen och äntrade trappan till dess ståtliga torn. Rolla skulle uppträda med sitt spektakel igen och Axel ville ha en god utsiktsplats. Här kände han sig hemma med örlogsflaggan vajande ovanför sitt huvud. Det hade varit för mödosamt att streta uppför branten till Mosebackes terrass. Och Clara, som säkert var där, ville han absolut inte träffa. Att stödja den kanaljens finanser med hela åtta shilling Banco till entré hade dessutom varit högst motbjudande. Allt som skulle ske på andra sidan Stockholms ström borde kunna betraktas härifrån. Det var så han tänkte.

Blåsorkestern började spela. Han tog fram en kikare och kunde tydligt se allt men trodde ändå inte sina ögon. Ballongen steg uppåt som en okontrollerad raket med Rolla hängande under insnärjd i linor. En fallskärm vecklade ut sig, men bara delvis, som ett stort segel. Hela ekipaget for rakt mot honom i den vind som rådde och han höll andan. Schabraket dalade och landade i vattnet i riktning Skeppsholmen från hans håll sett. Rolla låg och flöt med hjälp av sitt korkbälte fäst utanpå den blåa uniformen. Avståndet dit var högst några hundra meter och eftersom Axel var en god simmare övervågde han först att komma honom till undsättning. Den tanken blev dock kortvarig. Med guds försyn har rättvisa skipats, tänkte han, medan han såg sin rival sprattla i vattnet. Han väntade och hoppades att hans uniform skulle bli tung genom

vattnets inträngling. Till sin besvikelse såg han att Djurgårdsfärjan, som just lagt ut, plockade upp honom. Han var vid liv. Lika tydligt som han tidigare hört mässingsmusiken hörde han nu folkmassans jubel och hurrarop från terrassen uppe på Mose backe.

Mycket bitter och modstulen satte han sig åter på samma krog. Denna gång drack han samma mängd öl men därutöver åtta snapsar brännvin. En plan växte fram. Han råkade känna en av de kraftiga karlar som höll fast ballongen innan avfärd. Ett sådant förtroendeuppdrag gavs bara till militärer inom Flottan. Det vill säga sådana karlar man kunde lite på och som kunde hantera rep. Axel fick i åtanke en korpral med uppgift att städsla ballongen innan den för åstad. Axel sökte upp denne och gav honom alla pengar han sparat ihop och bad om en tjänst. Om uppdraget ledde till önskat resultat skulle han få lika mycket till. Otto hade spelskulder och accepterade. De hade lärt känna varandra på en krog av en ren slump.

Onsdagen den 22:e var nästa uppvisning inplanerad och Axel hade fått permission för att i god tid kunna inta sin utsiktsplats på Kastellholmen. Enligt tidningarnas annonser skull det bli den sista uppvisningen. En större publik än vanligt hade samlats på terrassen kring sin hjälte. Det stod människor på alla platser i Stockholm varifrån evenemanget kunde beskådas. Även runt Axel stod nyfikna. Den sista uppstigningen och min sista chans att bli kvitt min fridstörare, tänkte Axel, medan han bidade tiden. En spänning steg i kroppen på honom och han kände sig också till viss del nervös. Kikaren darrade när han lyfte den. Nervositeten måste bort. Som det anstår en soldat måste jag stålsätta mig, intalade han sig. Blåsorkestern spelade Södermanlands regementes paradmarsch. Av någon outgrundlig anledning var det just den han tyckte är vackrast. Åtminstone just då.

Tack vare att det närmaste området kring uppstigningsplatsen var avspärrat kunde Axel se uppstigningens förberedelser även om avståndet var för långt för att kunna identifiera Otto Karsk. Ballongen fylldes med gas och reste sig. Den hölls fast av de stadiga männen via rep medan Rolla greppade trapetsen och gjorde sig redo. Så skedde det. Ballongen lyfte men en man dröjde med att släppa sitt rep.

”Det måste vara Otto. Måtte han lyckas!”

säger Axel mellan tänderna. Ballongen kommer i väldig gungning. Rolla går till väders medan hans fallskärm faller till marken. Han vinkar euforiskt och tappert till publiken innan luftfarkosten försvinner högt däruppe in i ett grått moln likt en liten fotboll.

Axel var tvungen att sätta sig ner på en bänk för att samla sina tankar. Han ville inte kännas vid att benen knappt ville bära honom när han traskade hem. Han behövde inte läsa tidningarna nästa dag. Att Rolla var funnen drunknad

nära Ljusterö var på allas läppar.

Begravningen ägde rum på Nya kyrkogården och Axel gick dit. Till sist lyckades han hitta Clara i det stora folkvimlet och den trängsel som rådde. Han såg hur hon lade en stor bukett röda rosor på graven som redan hade ett berg av blommor. Axel ställde sig så att hon nog skulle få honom i sikte. Det gjorde Clara som rusade fram och föll i hans armar i djup gråt och förtvivlan. Längre stod de så medan Axel torkade bort tårarna från Claras kinder med sina händer, tårar som aldrig ville sluta rinna. Regementsöversten var också på begravningen och råkade få syn på dem. När Axel gjorde en förlägen honnör klev han fram.

”Mycket trist historia detta.”

säger han torrt.

”Det är mycket hedersamt av furir Klinga att trösta fröken Clara. Hon har talat så mycket spännande saker om den där Rolla och hans uppträdanden.”

Sedan överlägger han med sig själv.

”Det är nog bäst att ni följer med hem till mig så vi får något varmt i oss.”

Med spänstiga steg går han före medan Clara först vänder sig bort. När hon åter riktar sig mot Axel visar hon honom sin vänstra hand. Den bär den ring han givit henne. Hand i hand följer de efter till översten för att dricka varm punsch.

”Nu har jag vunnit min första drabbning utan att ens Sverige är i krig,”
tänker Axel.

*Den korta tid i vårt land
Fick visa din person –
Var nog att värfva kvinnans hand
Igenom grand façon.
Din ädla blick – och sättet se'n –
Förtjuste litet hvar. –
Men kort blef tiden här re'n
Och stoftet hvilar kvar.*

*Tredje versen ur visan "Emellan himmel och jord
eller Kapten Rollas öde", av C Smitt.*